

УДК 378.09.113-051](477.51-25) «196» В. М. Костарчук

## **ПРО ВНЕСОК В. М. КОСТАРЧУКА (1918–2001) У РОЗВИТОК ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

**Іван Зайченко**

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,  
вул. Героїв Оборони 16-а, Київ, Україна, 03041*

Розкрито внесок В. М. Костарчука (1918–2001), ректора (1955–1982) Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка у становлення й розвиток цього навчального закладу, а також у розвиток математичної, зокрема, алгебричної освіти для студентів фізико-математичних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів України 60-х рр. ХХ – поч. ХХІ ст. Подано відомості про підручники з алгебри, які були спрямовані на модернізацію алгебричної освіти студентів фізико-математичних факультетів педагогічних інститутів, а також підвищення алгебричної освіти вчителів середньої школи.

*Ключові слова:* В. М. Костарчук, Чернігівський державний педагогічний інститут, вища освіта, алгебраїчна освіта, внесок.

Учитель майбутнього “будет кристально честным в большом и малом. Высокая идейность, беззаветная преданность народу и партии, духовная красота, глубокие и разносторонние знания – вот его отличительные черты”. Так у 1961 році на сторінках “Учительской газеты” писав тогочасний ректор Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка, делегат ХХІІ з’їзду КПРС [2].

“Педагогический институт – это рассадник высокой культуры. Его питомцы должны быть подлинными духовными наставниками молодежи, примером для всех и во всем”.

“Педагогические институты самого ближайшего будущего мною мыслятся как центры педагогической мысли в области, в крае, в республике. Институт ведет научно-исследовательскую, экспериментальную работу вместе с учителями, воздействует на учебный процесс в школах, следит за ростом учителей, помогает им во всех трудных и сложных вопросах”.

“Сейчас трудно даже приблизительно представить себе те изменения, которые должны произойти в работе педагогических институтов. А изменения нужны радикальные, я бы сказал, революционные. Старыми методами не подготовишь и не воспитаешь нового учителя. Не каждый человек может им быть. Необходим самый тщательный отбор в педагогические учебные заведения, проверка всех качеств человека, всех его задатков, всех его склонностей и способностей.

Обучение и воспитание нового учителя требуют решительного отказа от всего, что стесняет его самостоятельность. Максимум возможностей для активной работы студента, для развития его научных интересов! Пассивные лекции, школярские семинары, мелочная опека, выступления по шпаргалкам – все это должно отойти в прошлое” [2].

Віктор Миколайович Костарчук (1918–2001), кандидат фізико-математичних наук (1954), професор, ректор Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка (11 січня 1955 – 12 січня 1982 рр.), Соросівський професор (1996), автор понад 70 наукових праць найпомітнішими з яких є “Курс вищої алгебри” (К., 1960, 1964, 1969 (співав. Б. Хацет)); “Алгебра і теорія чисел” – Ч. 1. (1977), Ч. 2. (1980) (співав. С. Завало, Б. Хацет); “Математика” (К., 1980, співавт. В. Боровик, Л. Вивальнюк, Ю. Костарчук, З. Шефтель); “Про можливе і неможливе в геометрії циркуля і лінійки” (К., 1962, співавт. Б. Хацет), вніс вагомий внесок у становлення й розвиток ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка, а також розвиток вищої, зокрема математичної освіти в Україні і тогочасному СРСР.

Народився 22 серпня 1918 р. у м. Костянтинівка Донецької (тоді Сталінської) області. Батько – Микола Миколайович – понад 40 років викладав у школі математику. Мати – Ганна Яківна, з родини службовців, домогосподарка.

У 1936 р. Віктор закінчив середню школу в Костянтинівці і вступив на фізико-математичний факультет Харківського державного університету. Закінчення університету і складання державних іспитів збіглися з початком Великої Вітчизняної війни.

Зокрема, 09 липня 1941 р. був мобілізований в ряди Радянської Армії і направлений у Вищу Військову школу протиповітряної оборони (ВВШ ППО) при Військовій Академії імені М. В. Фрунзе в Москві.

З травня 1942 р. лейтенант В. М. Костарчук вже на фронті як командир вогневого взводу зенітно-артилерійського полку. Через півроку його призначили командиром батареї цього ж полку, а з липня 1943 р. став командиром батареї зенітно-артилерійської дивізії особливої Московської армії.

У січні 1945 р. Віктора Миколайовича призначають заступником командира (по стройовій частині) окремого зенітного дивізіону. З цієї посади він уже у званні старшого лейтенанта демобілізувався у грудні 1945 р.

Півроку працював завідувачем військового відділу Костянтинівського міськкому КП(б)У, а із серпня 1946 до серпня 1948 р. – начальником планового відділу Костянтинівського металургійного заводу.

З вересня 1948 р. В. М. Костарчук – асистент, а через рік і до січня 1955 р. – декан фізико-математичного факультету і старший викладач Житомирського педагогічного інституту.

У лютому 1954 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: “Дослідження деяких ітераційних процесів”.

У 1955 р. рішенням ВАК МВССО СРСР В. М. Костарчуку присвоєно вчене звання доцента.

У 1954 р. за рішенням Колегії Міністерства УРСР Чернігівський учительський інститут, реорганізований у педагогічний з двома факультетами: фізико-математичним і мовно-літературним, а його директором 11 січня 1955 року було призначено В. М. Костарчука. На цій посаді Віктор Миколайович пропрацював до 12 січня 1982 р., а після цього – професором кафедри математичного аналізу ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка до липня 2001 р.

**Житомирський період діяльності (1948–1955).** Як азначав колега, а в подальшому друг і товариш Віктора Миколайовича, завідувач кафедри математики Житомирського педінституту Борис Іванович Хацет, у 1948 р. Житомир і довоєнні корпуси педагогічного інституту були в руїнах. Потрібно було відроджувати фізико-математичний факультет, якого не існувало в складі інституту з 1932 р. Матеріально-технічні засоби, які відпускали на інститут, були вкрай убогі (та й витратити їх на придбання літератури, обладнання було майже неможливо через безпросвітний дефіцит), кваліфікованих працівників ніде було знайти і нічим залучити (навіть найскромнішим житлом інститут забезпечити не міг) [6, с. 15].

Проте набутий В. М. Костарчуком у фронтові роки життєвий досвід, уміння розумно, дбайливо й вимогливо керувати людьми вже з перших днів його роботи сприяли тому, що незабаром він став деканом фізико-математичного факультету та організатором колективних зусиль інституту, незважаючи на побутову невлаштованість (наприклад, він носив армійську шинелю), турботу про свою молоду родину, про маленького сина. Щорічно на зростаючому факультеті з'являлися нові математичні дисципліни, розгорталася “позакласна робота” зі студентами й у масштабах області [6, с. 15–16].

Викладацький діапазон Віктора Миколайовича розширювався, асистентська робота переросла в самостійне ведення курсів, зростала його лекторська і педагогічна зрілість, відкрилася не тільки його базисна математична культура, але й те, що педагогічна, просвітницька діяльність є його захопленням і покликанням.

**Чернігівський період діяльності (1955–2001).** Перетворення Чернігівського вчительського інституту в педагогічний потребувало багатьох зусиль: фізичних, розумових, моральних, психологічно-емоційних та ін. Виникло важливе завдання створення хоч би належної навчальної бази, добору відповідних кваліфікованих педагогічних кадрів, налагодження належної навчальної, науково-методичної, організаційно-виховної роботи.



Невдовзі на кафедри прийшли молоді викладачі, випускники науково-дослідних інститутів, досвідчені викладачі, кандидати наук з інших ВНЗ, зокрема П. М. Глушков, О. С. Шева, М. С. Красіко, В. М. Воїнова.

У 1957 р. мовно-літературний факультет був закритий, а замість нього створений новий факультет підготовки вчителів початкових класів. Цей факультет був переведений з Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького [3].

Реорганізації факультетів і зміна спеціальностей створювали додаткові труднощі в організації роботи, розширенні матеріальної бази інституту, підвищенні наукової і педагогічної кваліфікації викладацьких кадрів, зростанні інституту загалом. Наприклад, створення нового факультету підготовки вчителів початкових класів потребувало відповідного обладнання навчальних майстерень, кабінетів музики і малювання, природознавства, анатомії і фізіології, навчально-дослідної ділянки для занять з ботаніки тощо. Потрібні були викладачі ручної праці, малювання, каліграфії, природознавства і методики навчання цих предметів. Вже в короткі терміни було створено нові лабораторії: електрорадіотехніки, теплоти, кабінети малювання, музики і співів, методики початкового навчання. Міська рада виділила інституту земельну ділянку для навчально-дослідного господарства і занять з ботаніки (півстоліття невтомної праці) [3].

Водночас власними силами збудовано інститутські майстерні для занять з технології матеріалів, придбано деякі металообробні верстати та інструменти.

Кафедри інституту доклали немало зусиль, щоб поповнити кабінети і лабораторії новим навчальним обладнанням і засобами наочності; у цій справі викладачам допомагали студенти. Значну кількість наочних приладів кафедри передавали Чернігівським і сільським школам області.

З кожним роком кафедри міцніли, викладачі інституту підносили науковий, ідейний та методичний рівень лекцій і практичних занять. Питання методичної роботи постійно були в центрі уваги Вченої ради, кафедр, методичних нарад і конференцій. Широко практикували взаємоперевірку роботи кафедр, взаємовідвідування лекцій і взаємоконтроль, що давало змогу систематично керувати навчальним процесом, своєчасно виявляти і усувати недоліки, підносити теоретичний і методичний рівень лекцій (півстоліття невтомної праці) [3].

У 1957 р. до основного корпусу почали прибудовувати два навчальні корпуси. Будівництво здійснювалося за кошти місцевого бюджету з будівельних матеріалів, виділених Чернігівським облвиконкомом.

Вже у 1959 р. вели в експлуатацію перший навчальний корпус, прибудований до основного, а через рік – і другий. Поступово зміцнювалася необхідна матеріально-технічна база, відкривалися нові лабораторії, кабінети, було придбано нове обладнання і прилади, навчальна література, яка зросла з 160 тис. книг у 1966 р. до 700 тис. книг у 1981 р. Бібліотека налагодила

міжабонентні зв'язки з великими бібліотеками Києва, Львова, Москви, Санкт-Петербурга та ін.

Особливо швидкими темпами почав зростати і розвиватися інститут у 1961–1965 рр. У цей час сталися значні зміни як у науковому зростанні кафедр, так і в доборі студентів, у навчально-матеріальній базі й умовах праці.

У 1959–1962 рр. було організовано нові кафедри, зокрема, вищої математики, математики і методики її викладання, фізики та загально-технічних дисциплін, педагогіки і методики початкового навчання. Завідувачем кафедрою вищої математики було обрано доц. Л. М. Вивальнюка, елементарної математики і методики математики – доц. П. М. Глушкова, фізики – доц. Г. Ю. Ілляшенка, загально-технічних дисциплін – І. П. Євдокименка, педагогіки і методики початкового навчання – доц. Т. Б. Коробову [3].

Якщо в 1960 р. на всіх факультетах денної форми навчалося 660 студентів і заочної – 958, то в 1965 р. на стаціонарі було вже 860 студентів і на заочному відділі близько 3000 ос.

У 1965/66 н. р. в інституті на 12 кафедрах працювало 107 штатних викладачів, з них 27 з ученими званнями. Окремі викладачів працювали над докторськими дисертаціями, понад 10 ос. готували кандидатські дисертації, кілька викладачів були відряджені до цільової аспірантури і на стажування до різних науково-дослідних інститутів АН УРСР та університетів.

У 1962–1963 рр. було збудувати п'ятиповерховий студентський гуртожиток на 450 ос. і новий корпус майстерень. У цей час на березі Десни організовано студентський спортивно-оздоровчий табір, на навчально-дослідному господарстві закладено фруктовий сад, дендрарій, збудовано навчальне приміщення.

Пожвавилась наукова робота студентів. Щороку проводили наукові підсумкові конференції, тематичні наукові конференції, семінари. Деякі наукові праці студентів дістали високу оцінку на різноманітних конкурсах.

Кафедри інституту багато зробили у справі перебудови і подальшого вдосконалення методів викладання, організації самостійної роботи студентів, використання технічних засобів навчання, засобів наочності [3].

Найбільшим в інституті став фізико-математичний факультет, який готував учителів математики, фізики, електротехніки, загальнотехнічних дисциплін. На факультеті було чотири факультетські кафедри, понад 10 лабораторій, обладнаних сучасним устаткуванням, наукова лабораторія, в якій досліджували властивості напівпровідників, лабораторії підвищеного фізичного практикуму, навчальні майстерні, кабінети математики, фізики, креслення, обчислювальної техніки.

Викладачі фізики і математики працювали над створенням нових підручників для вищої і середньої шкіл, розробляли нові теоретичні питання в галузі вищої математики і ядерної фізики.

Найдібніші студенти працювали в наукових гуртках, готувалися до наукової роботи індивідуально під керівництвом досвідчених науковців. Окремих студентів-випускників направляли до цільової аспірантури і на стажування до інститутів АН УРСР. Деякі випускники працювали асистентами і викладачами у вищих навчальних закладах.

Студенти всіх факультетів мали сприятливі умови для самостійної роботи. Достатня кількість кабінетів, лабораторій, наукової і навчальної літератури, наукових і навчальних посібників забезпечували належні умови для навчання.

Крім кваліфікованих лекцій, які читали досвідчені викладачі інституту, студенти мали змогу слухати лекції видатних учених України. Щороку інститут запрошував для читання окремих курсів вищої математики і фізики провідних учених київських ВНЗ, інститутів Академії наук УРСР.

Студенти фізико-математичного факультету проходили практику на обчислювальних машинах в інституті кібернетики АН УРСР або в інших ВНЗ Києва (для них організовувалися екскурсії на заводи і фабрики, у лабораторії інституту фізики АН УРСР), а також у досвічених учителів шкіл Чернігова й області, у школах-інтернатах, у групах і класах подовженого дня.

Студенти фізико-математичного факультету оволодівали також токарною і слюсарною справами, складали екзамени на права кінодемонстраторів, водіїв автомобілів. На факультеті діяли гуртки: фото-, кіно-, радіотехнічний, фізичний, технічної творчості, методики математики і фізики.

Особливе місце в інституті займала виховна робота серед студентської молоді. Кожний студент повинен був мати не лише міцні знання, уміння й навички, а передусім бути високоідейною і висококультурною людиною. Щороку організовували традиційні поїздки на могилу Т. Г. Шевченка в Канів, проводили зустрічі з поетами і письменниками, акторами і художниками, систематично організовували культпоходи в театр, кіно, екскурсії на заводи і фабрики, музеї міст Чернігова і Києва, зустрічі з прославленими людьми – Героями Радянського Союзу, Героями соціалістичної праці, учасниками Другої світової війни, знатними людьми виробництва.

Гостями студентів неодноразово були письменники О. Гончар, О. Ющенко, С. Крижанівський, О. Підсуха, Л. Первомайський, А. Кацнельсон, артисти А. Солов'яненко, Б. Гончаров та ін. [3].

В "епоху В. М. Костарчука" в інституті були створені належні умови для культурного відпочинку, спортивної й оздоровчої роботи. Щоліта в мальовничому місці на березі Десни в оздоровчому студентському таборі відпочивали, загартовувалися, набиралися сил студенти.



Широко розвинена була і студентська художня самодіяльність. Майже половина студентів були активними учасниками художньої самодіяльності: хорового, танцювального, вокального, драматичного гуртків, гуртка народних інструментів, духового і естрадного оркестру [3].

Студентські художні колективи виступали не лише в інституті, на фабриках і заводах, у військових частинах міста, а й у багатьох районах і селах області, у Мозирському, Гомельському та Ніжинському педінститутах, брали участь в оглядах художньої самодіяльності міста Чернігова й області.

Загалом, 60-ті роки були для В. М. Костарчука і для колективу інституту характеризувалися визначними подіями. Зокрема, 28 березня 1961 р. інституту присвоєно ім'я Т. Г. Шевченка, в 1966 р. з нагоди 50-літнього ювілею колектив інституту було відзначено Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, окремих викладачів відзначено урядовими нагородами, В. М. Костарчуку – незмінному тоді голові правління обласного товариства “Знання” – присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури УРСР”.

70-ті роки також була низка здобутків: до основного триповерхового приміщення інституту було добудовано новий чотириповерховий навчальний корпус і спортивний корпус; на березі р. Стрижень побудовано два дев'ятиповерхові студентські гуртожитки; значно зріс контингент студентів (на кінець 1979 р. – до 2 018 ос. денної форми навчання і 1 844 студентів заочної форми навчання), було відкрито нові спеціальності, кафедри.

Отже, якщо на початок 1955 р. інститут мав два факультети: фізико-математичний і мовно-літературний, то в період ректорства В. М. Костарчука діяли математичний, фізичний, англійської мови, загально-технічних дисциплін та праці, підготовки вчителів початкових класів, історичний, факультет фізичного виховання.

Були створені нові кафедри: вищої математики, елементарної математики, геометрії і методики її викладання, фізики, загально-технічних дисциплін, педагогіки і методики початкового навчання, філософії і політекономії, іноземних мов, музики і співів, фізичного виховання, методики фізики і ТЗН, спорту і спортивних ігор, анатомії і фізіології людини, математичного аналізу, загальної історії, теорії і методики фізичного виховання, цивільної оборони, легкої атлетики, військової підготовки та ін.

У 1981 р. на 22 кафедрах інституту професорсько-викладацький склад становив 230 осіб, з них дев'ять докторів наук і професорів, 89 кандидатів наук і доцентів.

За 27 років професорсько-викладацький склад інституту зріс майже у п'ять разів: у січні 1982 р. чисельність ПВС досягла близько 250 ос., в тім числі шість докторів наук, 85 кандидатів наук (порівняймо з початком його кар'єри у січні 1955 р. – 50 ос., з них шість кандидатів наук); було

підготовлено понад 12 650 висококваліфікованих молодих спеціалістів; у 1962 р. інституту було присвоєне ім'я Т. Г. Шевченка

Окремо варто наголосити на внеску В. М. Костарчука в модернізацію змісту математичної, зокрема, алгебричної освіти для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також для факультативних занять з математики для загальноосвітньої школи. Його навчальний посібник “Математика. Посібник з факультативних занять у 8 класі” був першим посібником в Україні у новій на той час справі математичної підготовки учнів.

Робота, спрямована на удосконалення змісту математичної освіти, розпочалася ще в житомирський період діяльності В. М. Костарчука. Як зазначав Б. І. Хацет, “хвилювали нас і були предметом наших зацікавлених обговорень проблеми змісту і рівня викладання шкільної математики того часу, особливості і складності математичної підготовки вчителів (у порівнянні з університетською освітою), переваги та недоліки доступних підручників і базових математичних дисциплін, а також програм і навчальних планів, що діяли в Україні” [6, с. 17].

“Віктор Миколайович діяльно брав участь в зусиллях кафедри по здійсненню координації викладання різних предметів математичного циклу з метою формування єдиних фундаментальних понять числа, простору, міри, математичної моделі, математичної структури та ін. Його цікаві і сміливі ідеї знаходили висвітлення в розроблювальних нами проектах навчальних планів і програм для педвузів (втім, вони рідко одержували підтримку “нагорі”). Але все це Віктора Миколайовича не задовольняло, він прагнув здійснити щось більш значне, особисто зробити дещо реальне, що принесе користь саме сьогодні, а не у віддаленому майбутньому, відтоді в нас народився спільний проект, реалізація якого протягом майже тридцяти років була істотною частиною нашого життя, нашої роботи і нашої дружби, хоча жили ми в різних містах і працювали в різних сферах діяльності” [6, с. 17].

Саме тоді вирішено було написати серію підручників і навчальних посібників для студентів-математиків українських вищих педагогічних навчальних закладів, зокрема, підручник з вищої алгебри для студентів фізико-математичного факультету [6, с. 17].

Тож, у 1960 р. вийшов першим виданням підручник Костарчука В. М. і Хацета Б. І. “Курс вищої алгебри”, який переробляли, доповнювали і видавали у 1964 р. та 1969 р.

Підготовка і видання підручників були вкрай регламентовані з усіх боків. Був потрібен гриф міністерства освіти, який неможливо було одержати за значних відхилень від затвердженої програми, перевищенні встановленого обсягу і т.п.

Тогочасна програма та основний зміст вищої алгебри зводилися до дослідження і знаходження розв'язків алгебричних рівнянь і лінійних систем



та функціонального трактування багаточленів. Однак це призводило до того, що в середині ХХ ст. студенти одержували явно застаріле уявлення про предмет і основні поняття алгебри. Автори ж намагалися дати уявлення про сучасне розуміння предмета алгебри не лише як вчення про розв'язання алгебричних рівнянь та їхніх систем, а, виходячи з теоретико-множинного підходу, висвітлити такі фундаментальні поняття математики як відношення, відповідність, функція, алгебрична структура; показати зв'язок алгебри з аналізом, геометрією, логікою, обчислювальною математикою [6, с. 17].

У другому виданні (1964) з'явилися початки теорії груп, кілець і полів, скінченновимірних просторів і квадратичних форм. За новою програмою було передбачено вивчення лінійних перетворень та квадратичних форм. У всіх випусках – змістовні історичні відомості та огляд літератури з алгебри.

Коли в кінці 60-х на початку 70-х рр. ХХ ст. була розроблена й затверджена Міністерством освіти УРСР нова програма з алгебри для студентів фізико-математичних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів (хоча вона не передувала реформі шкільного курсу, а слідувала за нею зі значним запізненням), головним завданням якої було вивчення фундаментальних алгебричних структур і формування в майбутніх учителів алгебричної та теоретико-числової культури, необхідної для свідомого і творчого викладання в школі основного курсу математики за новою програмою та спеціальних факультативних курсів, то для авторів “Це було справжнє свято: були введені елементи математичної логіки і теорії множин, відомості про алгебраїчні структури, лінійні простори; теорія чисел була органічно включена до курсу алгебри, що дозволило будувати єдину теорію подільності в кільці, і багато чого іншого, що підвищувало і робило сучасним ідейний зміст курсу. Вчення про розвиток поняття числа здобувало природність і загальність підходу, ставало можливим послідовно проводити алгебраїчне трактування многочленів (не забуваючи, втім, демонструвати майбутнім учителям його зв'язок з функціональним)” [6, с. 18].

Відчувши справжнє задоволення, автори з ентузіазмом і натхненням розпочали написання нового курсу “Алгебра і теорія чисел”. Йшлося про написання зовсім нової книги у двох частинах. У 1974 р. вийшла перша частина, а в 1976 р. – друга частина підручника. До співпраці був залучений ще один автор – С. Т. Завало.

Перша частиною підручника розкриває три основні групи питань.

До неї належать елементи математичної логіки і теорії множин, яким присвячено розділи I – III. Цю частину курсу природно розглядати як загальний вступ до математики, оскільки поняття і методи, які тут вивчають, можуть і повинні широко використовувати в усіх математичних дисциплінах навчального плану.

Другу групу питань охоплюють розділи IV–V, присвячені основним математичним структурам – алгебричним системам з однією й двома операціями, а також полю дійсних і полю комплексних чисел. При цьому зроблено невеликі зміни щодо порядку викладу програмного матеріалу, оскільки, на думку авторів, доцільніше почати виклад з елементів теорії груп, як найбільш простих алгебраїчних структур. Порівняно складніші питання теорії (зокрема, скінченні групи, факторгрупи і гомоморфізм) відкладено на другий рік навчання, тому що вони тісно пов'язані з аналогічними питаннями для кілець і полів, які програмою віднесено на III–IV семестри.

Третю групу питань курсу становлять основи лінійної алгебри які поділяються на два “концентри”: у першому з них (системи лінійних рівнянь, матриці і детермінанти) йдеться про арифметичну модель  $n$ -вимірного векторного простору, тоді як у другому (векторні простори і лінійні оператори) вивчають абстрактні лінійні та евклідові простори і їхні лінійні перетворення.

У другій частині (1976) виклад теорії чисел органічно пов'язаний з вивченням матеріалу про алгебраїчні структури (групи, кільця, поля), що дозволяє розкрити теорію подільності чисел і многочленів з єдиної точки зору.

Крім традиційного матеріалу з алгебри багаточленів, підручник містить елементи теорії розв'язання алгебраїчних рівнянь у квадратних радикалах з використанням їх для класичних конструктивних задач геометрії. Особлива увага приділена питанням, які знайшли відображення в новій програмі і факультативних курсах з математики середньої школи.

Книга “Про можливе і неможливе в геометрії циркуля і лінійки” – це теж ніщо інше, як розширені “нелегальні” розділи того ж курсу вищої алгебри, які ніяк не вдалося втиснути в підручник. Як зазначав Б. І. Хацет, “ми вважали, що вчитель (особливо в ті роки, коли конструктивні задачі мали значну питому вагу в шкільній геометрії) обов'язково повинен розуміти алгебраїчну природу проблеми побудови циркулем і лінійкою і її розв'язання (елементи теорії Галуа), а також вміти застосовувати критерії розв'язності не тільки до класичних, а й до цілком по-шкільному сформульованих задач на побудову. Крім іншого, ми були переконані, що вивчення “неможливих задач” в науці і стимульованих ними нових ідей має для вчителя (а через нього і для учнів) велике виховне значення” [6, с. 18].

Наукова діяльність професора В. М. Костарчука здобула міжнародне визнання. Йому присуджено грант соросівського доцента Міжнародної Соросівської програми підтримки освіти в галузі точних наук Міжнародного фонду “Відродження”.

Учасник Великої Вітчизняної війни, фронтовик В. М. Костарчук відзначений бойовим орденом Червоної Зірки. За мирну працю – трьома орденами Трудового Червоного Прапора, медалями А. С. Макаренка і Н. К. Крупської, “Заслужений працівник культури УРСР”.

1. Вивальнюк Л. М. Організатор, педагог, вчений / Вивальнюк Л. М., Зайченко І. В., Суярко С. Я. // Деснянська правда. – № 111 (25899) від 10 вересня 1996 р.
2. Костарчук В. М. Голос борців, голос созидателей / В. Костарчук // Учительская газета. – № 128 (4873) від 26 жовтня 1961 р.
3. Півстоліття невтомної праці. Нарис історії Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка / В. С. Кролевець, В. У. Черноус, В. Ф. Шморгун. – Київ : Радянська школа, 1966. – 100 с.
4. Рудник А. В. Імена на обкладинках підручників / А. В. Рудник // Деснянська правда від 9 травня 2013 р.
5. Хацет Б. І. Віктор Миколайович Костарчук у моєму житті / Б. І. Хацет // У світі математики. – 2003. – Т. 9. – Вип. 1. – С. 72–80.
6. Хацет Б. І. Віктор Миколайович Костарчук у моєму житті / Б. І. Хацет // Вісник Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка. – 2009. – № 60. – С. 15–20.
7. Явоненко О. Щедрий ужинок на освітянській ниві / О. Явоненко // Деснянська правда. – № 133 (26232) від 20 серпня 1998 р.

*Стаття: надійшла до редколегії 25.11.2016  
доопрацьована 28.03.2017  
прийнята до друку 25.04.2017*

#### **ABOUT V.M. KOSTARCHUK'S CONTRIBUTION (1918-2001) INTO THE DEVELOPMENT OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION**

**Ivan Zaichenko**

*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine  
Heroiv Oborony Str., 16-a, Kyiv, Ukraine, UA – 03041*

The article reveals the contribution of V. M. Kostarchuk (1918 - 2001), rector (1955 - 1982) of T. Shevchenko State Pedagogical Institute of Chernihiv in the formation and development of this educational institution. It also examines the impact of the scientist on the development of mathematical, in particular, algebraic education for the students of Physics and Mathematics Faculties of higher pedagogical educational institutions of Ukraine in 60-ies of the XX<sup>th</sup> - the beginning of the XXI<sup>st</sup> centuries. The article offers the information about the textbooks on algebra aimed at the modernization of algebraic education for students of physical and mathematical faculties at pedagogical institutes, as well as at the improvement of algebraic education of secondary school teachers.

*Key words:* V. M. Kostarchuk, State Pedagogical Institute of Chernihiv, higher education, algebraic education, contribution.